

LITTERATUR

AVHANDLINGSLITTERATUR

Av skriftställaren CARL-GUSTAF THOMASSON

I maj 1924 försvarade i Lund den i förtid bortgångne litteraturforskaren Göran Lindblad en avhandling om *August Strindberg som berättare. Studier i hans tidigare prosa*. Avhandlingen var sällsynt mogen för att vara framlagd av en 30-åring. Den hade emellertid ett fel, ett mycket allvarligt fel. Det var ingen avhandling, det var en essaysamling, en fin och skarpsinnig studie av den store mästarens ungdomsprosa, från de berättelser som är intagna i samlingen I vårbrytningen till de första berättelserna i Svenska öden och äventyr 1882/83. Av lärdomsapparat fanns inte mycket, om man undantar en del hänvisningar i texten samt ett tiotal fotnoter. Ingen dokumentation att tala om utanför texten, ingen litteraturförteckning, ingen bibliografisk redovisning av de behandlade arbetena av Strindberg, inget personregister. En litteraturförteckning var väl ändå det minsta, som kunde krävas av en avhandling av detta slag!

I själva verket förhöll det sig så, att Lindblad just detta år, 1924, fått en förmånlig anställning vid det norstedtska förlaget. Han hade inte längre samma intresse som förut för en framtid som forskare. Han ville kanske för sin anställnings skull ha doktorstiteln. Men var detta hela skälet till att Lindblads avhandling blev en sådan där liten fin bok och inte en avhandling? Är det alltför fantasifullt att tänka sig, att han av hänsyn till sin nya anställning ville göra en bok, som kunde gå i handeln, som kunde löna sig även kommersiellt? Man har dock svårt för att tänka sig denna bok som någon bokhandelsframgång. Ämnet var trots den eleganta och lättlästa formen alltför speciellt, för filosofiskt och för abstrakt för en större publik. Den blev säkert ingen *best seller*.

Det lär däremot Olof Lagercrantz' avhandling från i fjor höst om *Agnes von Krusenstjerna* ha blivit. Och det är de åtminstone ytligt sett slående likheterna mellan Olof Lagercrantz' och Göran Lindblads fall som gjort att jag erinrat mig det sistnämnda. Jag vet inte i vilken omfattning det före Lindblad uppenbarat sig liknande tendenser mot bestsellern i avhandlingslitteraturen; nu är det i varje fall vanligt, inte minst inom den litteraturhistoriska disciplinen. Hos Lagercrantz föreligger genren fullt utbildad. Hans bok är klart anlagd på försäljning, på att kunna både läsas och förstås av vem som helst, den är till det yttre nästan kokett och allt som har smak av lärdomsprov, av specimen, camoufleras på det omsorgsfullaste. Se bara på en sådan detalj som den typografiskt lekfulla innehållsförteckningen i början av boken eller, ännu bättre, den lilla diskreta uppräkningslistan av Olof Lagercrantz' — inte Agnes von Krusenstjernas — på

Bonniers förlag tidigare utkomna skrifter! Författaren är också fullt medveten om den självklara kommersiella synpunkten i samband med Agnes von Krusenstjernas *œuvre*: »De s. k. bildade har läst henne i mycket mindre utsträckning. Hon har alltjämt sin hängivnaste läsekrets bland filmbesökarna och bestsellerläsarna, bland dem som varken är litterära eller intellektuella» (s. 96). Detta bör väl då även gälla ett arbete om författarinnan och hennes verk, om det nämligen är trevligt skrivet. Och det är Lagercrantz' bok i allra högsta grad. Den är i många avseenden ett mästerverk. Kanske ett av de mest kongeniala, mogna, konstnärligt sett lysande arbeten, som någonsin skrivits i vårt land om en litterär toppfigur. Och den stora publiken får på köpet sina älskade bilder, förresten utsökta och målande saker.

Lagercrantz var 40 år när han disputerade, tio år äldre än Lindblad. Liksom denne har han nära relationer till ett stort förlag. Det säges även att Lagercrantz ursprungligen ämnat speciminera på något annat än Agnes von Krusenstjerna. På samma gång som man är tacksam för denna sakernas vändning — att boken om A. v. K. kom till — kan man inte tillbakahålla ett beklagande över att den, som i likhet med Lagercrantz så suveränt behärskar sitt ämne, inte bryr sig om att ta steget fullt ut, att göra en monografi, som verkligen går till botten även med detaljproblemen, som beflitar sig att även i småsaker vara fullt upplysande och klar. Det är här inte bara fråga om den praktiskt taget felande s. k. lärda apparaten utan något mycket mera: en även i sak akribisk framställning, där självfallet varje dokumentation skulle ha intresse och värde. Här vore väl t. ex. ett utmärkt tillfälle att fullständigt redovisa A. v. K:s tryckta arbeten och åtminstone den litterärt relevanta delen av hennes arkivaliska kvarläten-skap! Lagercrantz' dokumentering genom noter i slutet av boken är ohändig och opraktisk för den, som verkligen vill följa och kontrollera framställningen, då ingen hänvisning till dessa noter finns i själva texten. Systemet med fotnoter är över huvud svårt att komma ifrån i en vetenskaplig framställning. Lagercrantz' notapparat täcker dessutom bara en del av textinnehållet.

Ett exempel. I kapitlet om David Sprengel relaterar författaren på s. 148 f. den kända historien — dvs. till sina detaljer föga kända! — om Den skinnsjuke greffen, alltså den incident varigenom Sprengel på ett f. ö. ganska orättvist rätt chikanerades för de grodor, som han eller hans medhjälpare råkat göra sig skyldiga till i en översättning av idolen Herman Bangs *Det hvide Hus* (1898) och *Det graa Hus* (1901), av Sprengel sammanförda under den gemensamma rubriken *Två hem* (1902; s. å. översatte Karlfeldt Bangs äldre arbete *Tine*, från 1889). Översättningen är förvisso inte något mästerverk, vilket väl heller ingen väntar sig av ens en så brådmogen 22-åring som Sprengel var, men man måste läsa mycket noga för att över huvud finna fe-len, svårare och talrikare är de inte. Nog av, den betydligt äldre kåsö-ren Beyron Carlsson fick syn på översättningen och skriver en liten elak, f. ö. inte särskilt kvick parodi på densamma i sin dåvarande tidning *Dagens Nyheter*, där den infördes på mycket synlig plats den 1 december 1902 signerad med Carlssons ena pseudonym Floridor (den

Litteratur

andra var som bekant Celestin). Artikeln blev mycket uppmärksam, men det blev troligen också de bidrag till denna obarmhärtiga drift med den stackars unge mannen, som de båda inte stort äldre kumpanerna och spefåglarna Hasse Z. och O. A. (tecknaren Oskar Andersson) publicerade i Söndags-Nisse den 7 december s. å. Sprengel föredrog till sist landsflykten framför nesan här hemma. I Söndags-Nisse var grymheten nästan sadistisk, både i fråga om text och teckning. Rubriken ovanför den sistnämnda lydde: De maa ikke pille ved Lövens Hale!, som översattes med »Du må icke pilla vid lövets hals», varefter följde »Bemyndigad översättning från danskan med kärlek till originalet av David Sprengel».

Hur relaterar nu Lagercrantz denna lilla pikanta detalj, som det givetvis kan vara roligt att känna till från fullt autentiska källor? Jo, för det första alldeles för summariskt, för det andra felaktigt både i fråga om kronologi och vissa sakuppgifter och för det tredje redovisar han episoden i notavdelningen bara i vad det gäller Söndags-Nisse men inte i fråga om Dagens Nyheter! Han framställer förloppet så, som om först Söndags-Nisse tvålat till den stackars Sprengel, varefter »dråpslaget» skulle ha utdelats av »kåsören Beyron Carlsson — märket Celestin — i Dagens Nyheter». Som vi redan sett förhåller det sig så, att Dagens Nyheter kom först och att Beyron Carlsson inte använde pseudonymen Celestin under artikeln utan sin andra pseudonym Floridor! Dessutom föreligger, vilket Lagercrantz inte heller nämner, Den skinnsjuka greven («en man med slemmig uppsyn och känd för sin stora skinnsjuka») omtryckt i Radiotjänsts förträffliga broschyrserie under titeln »Den skinnsjuka greven och andra språksvårigheter» (redaktör Gösta Bergman, 1938). Här har Lagercrantz, förefaller det, litat för mycket på sitt minne, vilket alltid är en farlig sak i skrift och särskilt i avhandlingar.

Då David Sprengel var Agnes von Krusenstjernas man och med all rätt spelar en mycket framträdande roll i Lagercrantz' avhandling, vars tyngdpunkt levnadsbeskrivningen över honom och hans litterära samarbete med makan nog är, kan det kanske vara motiverat att jag här uppehåller mig litet extra vid honom. Han var yrkesmässigt sett litterär frilans och såsom sådan en av de märkligaste som någonsin skådats i detta land. Han var översättare och kommentator i första hand, tills han 1921 mötte Agnes von Krusenstjerna, varefter han så småningom upphörde med sin egen verksamhet för att helt kunna ägna sig åt hustruns. Lagercrantz påstår att han redan 21 år gammal gjorde sin första översättning av Voltaires Candide (s. 159), men det går nu inte att belägga med Kungliga Bibliotekets katalog i varje fall; enligt den utkom hans första översättning av Candide 1907, då han var 27 år gammal (den hittills sista tre år efter hans död, 1944, i Forumbiblioteket, nr 7). Kanske föreligger den av Lagercrantz åsyftade översättningen i manuskript eller utkast — Lagercrantz' formulering tyder dock inte därpå — gör den det, borde det naturligtvis ha anmärkts i en not åtminstone. Liknande inadvartenser finner man ofta i avhandlingen.

»Målningen är gjord med en kraftig och summarisk nonchalans»,

skrev Karin Boye i *Social-Demokraten* i början av år 1934 om Porten vid Johannes och Älskande par i Pahlenserien, varvid hon, som Lagercrantz påpekar, i förbigående sagt visade sig ha totalt missförstått Agnes von Krusenstjerna i fråga om en kardinalpunkt, nämligen hennes inställning till familjeinstitutionen, som var i allra högsta grad positiv. Med litet nyansering kan man faktiskt säga något liknande om Olof Lagercrantz' skrivsätt. Hans stil är på en gång smidig och manligt kärv och kortfattad. Men vilken ordkonstnär han än är kan han inte uttrycka hur mycket som helst på hur litet utrymme som helst. Ungefär när han kommit fram till Älskande par, femte delen i Pahlencykeln och den bok av Agnes von Krusenstjerna, som Lagercrantz sätter högst, verkar det som om han tröttnat och längtar efter slutet, trots att ju då ännu mycket återstår. Han nämner inte ens titeln på sista delen i Pahlencykeln, Av samma blod, och inte heller titlarna på de fyra delarna i Agnes von Krusenstjernas sista roman-cykel, Fattigadel (Fattigadel 1935, Dunklet mellan träden 1936, Dessa lyckliga år 1937 och I livets vår 1938). Dispositionen är vidare inte så klar i dessa sista kapitel som i de föregående.

Något bland det intressantaste i Agnes von Krusenstjernas litterära biografi är som redan antytts den plats, som hennes make David Sprengel intar i densamma. Lagercrantz har tack vare gynnsamma omständigheter kunnat fastställa åtminstone huvuddragen av denna Sprengels verksamhet, som hade en helt annan omfattning än vad man tidigare vetat. Sprengels s. a. s. handgripliga medarbetarskap kulminerar i Porten vid Johannes, av vilken han ensam skrivit 55 sidor av inalles 408 (i Samlade skrifter av Agnes von Krusenstjerna) och där han liksom i de följande delarna av Pahlencykeln är upphovsmannen till det mesta av de erotomana sakerna. I Fattigadel har Lagercrantz däremot anmärkningsvärt nog inte kunnat finna spår av interpolationer från Sprengels sida. Man märker tydligt av Lagercrantz' framställning i dessa delar, att A. v. K. i varje fall mot slutet av sitt liv helt kunde stå på egna ben litterärt sett, utan någon hjälp av Sprengel. Men hon ville ju gärna göra honom till viljes, bl. a. därför att hon hade honom att tacka för så mycket tidigare. Han å sin sida fick utlösning för sin skrivlust på ett sätt som han annars aldrig skulle ha fått — han räknade nog trots all hemlighetsfullhet med, att hans andel förr eller senare skulle uppdagas —, han fick utlopp för sina rabiata hämndkänslor åt diverse håll och han fick slutligen frossa i olika former av sjuklig sexualitet, som var hans specialitet. När man tänker på hans stora intresse för de klassiska sedeskildringarna, som han ju delvis översatte — hos Voltaire, Rousseau, Diderot och italienaren Matteo Bandello — och vet att han tog hand om Agnes von Krusenstjerna just som hon koncipierat idén till genombrottsboken Tony växer upp, när man vidare betänker hans stora kunskaper och talanger som litteratör, är man benägen att föreställa sig hans inflytande över A. v. K:s *œuvre* såsom mycket stort. Han var ju dessutom den, som från början genom sitt stöd på olika sätt möjliggjorde ett författarskap, som troligen utan detta hans stöd aldrig blivit av någon betydelse.

Litteratur

Hur olika var inte dessa båda makar! Trots A. v. K:s regelbundet återkommande, mycket svårartade hysteriska perioder med åtföljande vistelser nästan årligen på sinnessjukhus var sundheten den djupa kontakten med livets elementära makter hennes själs mylla, hon var många gånger ingenting annat än den lilla drömmande herrgårdsflickan, som såg så hemiska syner i mörkret, hon var fullblodsroman-tiker, vegetativ, absolut ointellektuell. Han var realist, hyperintellektuell, sensualist, utan vare sig konstnärliga eller i strängare mening vetenskapliga kvaliteter. Dessutom var han en stor posör, och det är ingen tillfällighet att hans idoler var män som »den röde markisen» Henri Rochefort, denne eldfångde Don Quijote i oppositionsmannens förklädnad, Oscar Wilde och — d'Annunzio. Men framför allt var han sedan barndomen — troligen var det ett konstitutivt drag — i sina affekters våld och kunde, när han kände sig förorättad, göra sig skyldig till betänkliga överilningar och inkonsekvenser. Han påverkade utan tvivel sin överkänsliga maka och det är nog ingen överdrift att säga, att han inte bara var hennes ovärderliga stöd utan även hennes onde ande. Styrkan i hennes inspiration var dock sådan, att han trots all eftergivenhet från hennes sida aldrig mer än tillfälligt och i fråga om detaljer kunde undertrycka hennes rätta natur, hennes eget jag, som så naket möter den sökande läsaren i hennes böcker.

Man kan nog säga, att det reservationslösa erkännandet av Strindbergs storhet fick sin definitiva, s. a. s. officiösa hemul först vid 100-årsminnet av hans födelse 1949. Hans liv och verk är nu föremål för ett intresse från forskningens sida, som rent av börjar påminna om intresset för Goethe i Tyskland. Martin Lamm var ju den som inledde det vetenskapliga strindbergsstudiet; hans lärjungar men även andra har fortsatt hans pionjärgärning. Året före jubileet kom Torsten Eklunds uppslagsrika, om en sällsynt mångsidig kunskap vittnande avhandling *Tjänstekvinnans son* (1948), två år senare följde Gunnar Brandells lärda och skarpsinniga studie över *Strindbergs infernokris* (1950) och i fjor kom Allan Hagstens inte bara tack vare sin volym imponerande arbete *Den unge Strindberg* (1951). Dessa avhandlingar bildar en treklöver, som är förtjänt av den största uppmärksamhet. I en nära framtid väntas ytterligare en bu-kett avhandlingar om Strindberg, behandlande ämnen alltifrån hans ungdomsreligiositet och genombrottsverk (Mäster Olof och Röda rummet) till de tankegångar och diktmotiv som karakteriserade hans författarskap från 1880-talet och framåt.

Allan Hagstens avhandling om den unge Strindberg, den senaste i raden, föreligger i två delar: huvuddelen med själva texten på 516 sidor samt ett supplement med noter och exkurser m. m. på 183 sidor, mestadels i petitstil. Man kan hysa vilken uppfattning man vill om en dylik utförlighet; när författaren är en så kunnig man som Hagsten visar sig vara, måste resultatet bli värdefullt, inte minst för den framtida forskningen. Det är en väldig materialsamling han sam-

manbragt. Vad som behandlas är Strindbergs produktion t. o. m. prosaupplagan av Mäster Olof, som han skrev på precis två månader sommaren 1872, då han var 23 1/2 år gammal. Hagstens huvudlinje i boken är en källkritisk granskning av Strindbergs hela ungdomsœuvre utifrån de tre första delarna av Tjänstekvinnans son, som utkom år 1886. Ambivalensen och spänningen mellan Strindbergs oförnekliga vilja till åtminstone psykologisk sanning å ena sidan och hans aktuella opinioner och syn på sitt forna jag år 1886 å den andra bildar utgångspunkten för författarens ingående analyser och diskussioner inte bara i fråga om ungdomsverken t. o. m. Mäster Olof av år 1872 utan långt därutöver. Metoden är mera historisk-sociologisk än litterär och estetisk, men självfallet har författaren även partier av sistnämnda slag, f. ö. alldeles utmärkta. Bäst är enligt min mening hans påvisande av det impressionistiska draget hos Mäster Olof samt skillnaden mellan Strindbergs och Ibsens impressionism. Över huvud är sista kapitlet i avhandlingen, »Mäster Olofs diktare», det i alla avseenden mest välgående, en förnämlig undersökning, som lika mycket attraherar genom innehållets sakliga tyngd som genom en elegant och spänstig stil.

Emellertid finns det en skönhetsfläck även i detta så tilltalande parti av avhandlingen. I det inledande stycket till kapitlet om Mäster Olofs diktare gör Hagsten följande uttalande om genombrottsverket, Mäster Olof: »Mer än något annat arbete hör det till Strindbergs biografi, mer kanske till och med än första *Giftas*-samlingen.» Det är ett märkligt påstående om man erinrar sig, att Strindberg även skrivit *Inferno* och *Legender*. Ingen, som aldrig så litet känner till Strindberg, kan väl heller betvivla, att de båda bekännelseskrifterna från 90-talets slut signalerade den avgörande, för diktarens hela personlighet omgestaltande krisen i hans liv. Till yttermera visso har Strindberg själv upplyst oss om detta i ett förord till fjärde delen av Tjänstekvinnans son, Författaren, som inte utkom förrän 1909. Han sammanfattar där sina skrifter under respektive decennier från 70-talet t. o. m. »Nya seklet». Under »Nittio-talet» kommenterar han *Inferno*, *Legender*, *Advent* och *Damaskus* 1—2 på följande sätt: »Stora krisen vid 50 år; revolutioner i själslivet, ökenvandringar, ödeläggelsen, Swedenborgs Helveten och Himlar». Etc. Och Strindberg avslutar detta förord med orden:

»Författaren var alltså icke färdig med 1886; kanske började då först. Föreliggande bok har sålunda endast ett sekundärt intresse såsom utgörande ett fragment; och läsaren bör erinra, att den är skriven för mer än tjugo år sedan. Författarpersonen är således mig lika främmande som för läsaren — och lika osympatisk. Som han icke existerar mer, känner jag ingen delaktighet, och enär jag var med och dödade honom (1898) tror jag mig ha rätt att betrakta detta förgångna såsom försonat och utstruket ur den Stora Boken.»

Tydligare kunde väl den 60-årige diktaren inte ha fastslagit, vilka arbeten det var som han ansåg väsentligast för sin livsutveckling, sin biografi.

Det oändliga myllret av detaljer och detaljundersökningar långt ut i och ibland utanför ämnets periferi i Hagstens avhandling skall en-

Litteratur

dast antydast här; Torsten Eklund har nämligen redan på ett både måttfullt och roligt sätt behandlat detta ämne (»Sociologiska synpunkter på den unge Strindberg», Tiden, h. 9, 1951). Eklund, som fungerade som fakultetsopponent vid Hagstens disputation i Lund på våren 1951, har jämväl ingående behandlat hela avhandlingen för Samlaren, där hans recension troligen föreligger när detta läses.

*

Ett på sitt sätt ganska talande exempel på Gustaf III:s i alla lägen lika oförfärat spekulativa läggning har nyligen kommit till min kännedom genom bibliotekarien vid riksdagsbiblioteket dr Tryggve Byström. Dr Byström har funnit ett par dokument i Salstaarkivet som visar, att kungen mitt under den oro och forcerade arbetstakt som rådde under hans vistelse i Göteborg på senhösten 1788 — sedan Danmark passat på att förklara Sverige krig medan det som bäst var upptaget av kriget mot Ryssland — ändå fann tid över att ge sig in på ett företag av lindrigt sagt periferisk natur. Visserligen betraktades väl den plan, det här skall bli tal om, mera som ett hugskott av de svenska agerande själva, dvs. utom kungen i främsta rummet Ruuth, men med tanke på t.ex. förvärvet av S:t Barthélemy 1784 är hugskottet kanske ändå inte så oävet som exempel på kungens projektmakeri.

Huvudkonturerna av planen var följande. En rik och tydlig mycket företagsam engelsman vid namn John Henry Cox, som tidigare varit i Kina m. fl. fjärran belägna länder, erbjöd sig på egen bekostnad utrusta en armerad örlogsbrigg och med den segla till norra Stilla havet, där han på ostsibiriska kusten och Kamtjatka samt det mitt emot belägna Alaska ämnade försöka komma över värdefulla skinn av havsutter o. a. pälsbärande djur, i mån av förmåga också trakassera därstädes bosatta och med pälsjakt och pälshandel sysselsätta ryssar, som ju f. t. var Sveriges fiender. I gengäld ville han ha och fick också kaptens grad vid svenska örlogsflottan. Det pälsdjur det speciellt var fråga om var som sagt den numera nästan helt utrotade havsuttern, vars ytterst värdefulla skinn i handeln går under namnet »kamtjatkabäver». Ryssarna hade formliga handelsfaktorer för denna pälshandel på ömse sidor om havet innanför Berings sund. Svenska kronan skulle få 10 % av Cox' eventuella vinst på företaget, som enligt kungens befallning skulle strängt hemlighållas i Sverige. De nämnda dokumenten i slottsarkivet på Salsta är dels ett av Gustaf III undertecknat protokoll av den 11 /11 1788, där hela »affären» framlägges, dels ett på franska avfattat kontrakt, som undertecknats av Cox den 14/11 s. å.

Det blev emellertid ett lika klen resultats av denna Cox' expedition som av så många andra liknande projekt, i vilka Gustaf III engagerade sig. Cox lär t. o. m. ha grundligt dragits vid näsan av ryssarna, som klokt bevakade sina intressen, dvs. verksamheten vid handelsfaktorierna för pälsfångsten långt däruppe i norr. Att kungen behövde

pengar mer än någonsin under ryska kriget var naturligtvis det främsta skälet till slutandet av överenskommelsen med Cox. I Ruuthska samlingen i riksarkivet finns i svensk översättning en skrivelse från Cox till Ruuth (?), daterad den 2/1 (1790), vari han från Canton i Kina meddelar, att hans första expedition till kustområdena uppemot Berings sund helt misslyckats, blivit ett fiasko. Han utlovar dock en ny färd med sin brigg »Gustaf III» samt dessförinnan en utförlig redogörelse jämte kartor och ritningar för den första turen i den svenske kungens tjänst. Huruvida dessa löften infriades vet vi inte.

Man erinras om dylikt vid läsningen av dr Ingegerd Hildebrands mot slutet av förra året i Lund ventilerade avhandling, *Den svenska kolonin S:t Barthélemy och Västindiska kompaniet fram till 1796*. Det är ett gott arbete i traditionell avhandlingsstil, där i stort sett varken argumenten eller kontrollerna försummats. Men varför välja ett så uppenbart periferiskt och sakligt sett isolerat ämne ur vår historia, när så mycket annat finns att pröva krafterna på? Hugskottet som ledde till förvärvet av ön var t. o. m. för att emanera från Gustaf III mer än lovligt spekulativt och emotionellt till sin bakgrund. Det oundvikliga straffet infann sig också omgående: besittningen av ön blev alltifrån början ett hejdundrande fiasko. Den snöpliga finalen nästan hundra år senare (1878) på denna koloniala parentes förbigår man helst med tystnad. Dr Hildebrand stannar f. ö. redan vid 1796.

Sakligt sett är sålunda ämnesvalet lätt att kritisera. Men naturligtvis måste det bland alla frågor om och kring öns svenska förvaltning 1784–1796 finnas åtskilligt av intresse att dra fram och det har inte författarinnan försummat att göra; hon ger på ett både klart och övertygande sätt belägg för vad som i detalj låg bakom alla misslyckanden under detta skede. Men några sensationella eller ens betydande fynd eller synpunkter har materialet inte medgivit. Detta torde bl. a. vara anledningen till att Västindiska kompaniets volymer i riksarkivet fått ligga oantastade, tills författarinnan i dem fann en guldgruva för sina speciella syften.

Ett sätt att föra över framställningen till ett s. a. s. högre plan än vad småtterierna om den svenska förvaltningen på ön erbjuder hade kanske varit att i stället mera betona de idépolitiska sammanhangen, vad som i Europa utgjorde förutsättningarna innerst inne för de koloniala expansionsdrömmarna. Här är emellertid författarinnan förekommen i ganska stor utsträckning även för vårt lands vidkommande. Man kan exempelvis nämna en författare som docent Harald Elovson, som författarinnan ofta hänvisar till. Elovson intresserar sig i första hand just för de större sammanhangen, den ideologiska bakgrunden till bl. a. kolonialpolitiken under 1700-talets senare hälft. Upprättningen för Sveriges och Gustaf III:s del till detta nyvåkade intresse har Elovson framlagt i en liten fin studie i *Sam-laren* 1928, »Kolonialintresset i Sverige under slutet av 1700-talet». Han visar där bl. a., att kungen troligen inspirerades J. H. Kellgren till en propagandaskrift i ämnet, vilken i sin tur visar påverkan av

Litteratur

ett uppslag av en ung man vid namn Ulrich Nordenskiöld (1750—1810), vilket uppslag denne offentliggjort anonymt 1776.

Elovson kommer också in på negerslaveriet och negerslavhandeln i denna uppsats och berör dessa ämnen i förbigående även i den större, mycket betydande uppsatsen »Raynal och Sverige» i samma årgång av Samlaren. I fråga om speciellt slavhandeln synes dr Hildebrand ha något överdimensionerat den tidvis positiva inställningen till denna på ledande svenskt håll, vilket fenomen hon tolkar en aning anakronistiskt. Men fakta redovisas klart och redigt — här som på de flesta andra ställen i den som lärdomsprov mycket meriterande avhandlingen.
